

Zemlja na političkom raskrižju

Hrvoje Ćurko

Čl. 145. Ustava strogo zabranjuje udruživanje autonomnih zajednica, čime je u začetku zatrt pankatalonizam koji bi tražio ujedinjenje Katalonije s Valencijom i Balearima te stvaranje Velike Katalonije

Od *Renaixença* do *Generalitata*

Počeci katalonskog nacionalizma i stvaranja katalonske nacije datiraju iz 19. stoljeća. Kao i u većini slučajeva u kojima etničke zajednice odnosno narodi nisu imali svoju državu, nastanak nacionalizma bio je povezan s kulturnim buđenjem. Tek kada je uzeo maha kao kulturni preporod, katalonski nacionalni pokret prerastao je u politički katalonizam. Kao što su Hrvati imali *Ilirski pokret* ili Talijani *Risorgimento*, Katalonci su imali *Renaixença* (1840-1870), izvorno literarni pokret koji se proširio na druga područja – kazalište, arhitekturu, slikarstvo, kiparstvo, filozofiju. Prema Conversiju (2000:16), "jedna od ključnih shema pokreta bila je historicistička rekonstrukcija idealizirane prošlosti". Fradera interpretira *Renaixença* kao odgovor na izazove i razočaranja modernizacije koja su liberalnu inteligenciju okrenula prošlosti u bijegu pred problemima modernog vremena. Zanimljivo je da Fradera, slično Andersonovoj tezi o "tiskarskom kapitalizmu", ističe kako je moderna tehnologija udružena s kapitalističkim poduzetništvom – u katalonskom slučaju to je bio popularni feljton liberalnog političara, povjesničara i novinara Victora Balaguela (1824-1901) – pomogla širenju katalonske kulture i nacionalne svijesti odnosno nacionalizma (nav. u: Conversi, 2000:16).

Preteče nacionalnoga političkog programa Vidal, Cortad i Flaquer u svojim su djelima propagirali katalonsku posebnost i širili nacionalnu svijest, premda se katalonska ideja razvijala razmjerno sporo i početno se svodila na zahtjeve za regionalnom autonomijom. Joan Illas i Vidal tako 1855. objavljuju knjigu

Hrvoje Ćurko, zaposlen u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. Polaznik doktorskog studija "Komparativna politika". U tekstu su izražena mišljenja autora, a ne institucije u kojoj je zaposlen. E-pošta: Hrvoje.Curko@mvep.hr

Katalonija u Španjolskoj, a Cortada Joan 1860. *Katalonija i Katalonci* u kojoj se Katalonija naziva domovinom, a koju Conversi karakterizira kao najraniji iskaz katalonskoga političkog nacionalizma. Flaquer u Regionalizmu (1887) u nizu članaka izlaže plan regionalne autonomije. Ali "prvi eksplicitan nacionalistički program formulirao je Valentí Almirall u svojoj knjizi *Katalonizam* (1886), koja predstavlja prijelaz s regionalizma na naciona-

**Kao što su Hrvati imali *Ilirski pokret*
ili Talijani *Risorgimento*, Katalonci su
imali *Renaixençu* (1840-1870), izvorno
literarni pokret koji se proširio
na druga područja – kazalište,
arhitekturu, slikarstvo, kiparstvo,
filozofiju**

lizam u federativnim okvirima" (Conversi, 2000:17; v. i Baffery i Marcel, 2011). Uspjehu i širenju katalonizma pridonijela je sinergija četiriju struja: kulturnog preporoda, naprednih federalista, protuburbonskih tradicionalista i industrijske buržoazije. Nakon pada kratkotrajne federalističke Prve Republike (1873-1874) i poraza tradicionalističkih karlista u drugome karlističkom ratu (1872-1876) uspostavljen je novi, liberalni i centralistički režim kraljice Marije Kristine Burbonske (1885-1902). Time su se u opoziciji novom režimu našli i federalisti i bivši karlisti, koji tako postaju prirodni saveznici. Pridružila im se i mlada katalonska buržoazija, nezadovoljna režimom u Madridu koji nije brinuo dovoljno o njezinim interesima. Njezin izdašan financijski doprinos bio je ključan za kulturni i nacionalni preporod (v. Balcells, 2013).

Almirall uspijeva okupiti brojne industrijalce, intelektualce, umjetnike, pjesnike i predstavnike radnika te 1885. predati kralju Alfonzu XII. predstavku *Memorijal pritužbi u obranu interesa Katalonije*, a koji predstavlja "prekretnicu u razvoju katalonske svijesti" (Conversi, 2000:18). Uspjeh i značenje *Memorijala* bili su dvojaki. S jedne strane, Almirall je okupio oko sebe širok spektar slojeva i interesa ondašnjega katalonskog društva, čime se na neki način Katalonija prvi put iznutra ujedinila u svojim stremljenjima, a s druge je strane izašla pred Madrid s takvom predstavkom. U nastojanju da popravi položaj katalonskog jezika u odnosu prema kastiljanskome španjolskom – uobičajen lokalni izraz za to nastojanje je "jezična normalizacija" – Almirall 1879. osniva prve novine na katalonskom *Diari Català*. Organizira i Prvi katalonistički kongres 1880. na kojemu se osniva politička organizacija Centre Català. Drugi katalonistički kongres 1883. bio je još značajniji za katalonski nacionalizam: na njemu se prvi put osuđuje povezivanje sa španjolskim strankama, zahtijeva se službeni status za katalonski jezik, traže se ekonomski protekcionizam i središnja vlada za Kataloniju. S vremenom, Almirallov Centre Català gubi na značenju, a nova *Unió Catalana*, osnovana 1891, okuplja širok spektar interesa i skupina te

na skupštini u Manresi 1892. donosi politički dokument *Osnove iz Manrese*. On je bio radikalniji od Memorijala jer je tražio političku autonomiju, javne položaje za Katalonce (po rođenju ili naturalizaciji), status katalonskoga kao jedinoga službenog jezika, katalonske jedinice u vojsci, katalonsku policiju, obrazovanje, porezni sustav i novac. *Unió* se odvažio i na vanjskopolitičku *escapade*, uputivši, primjerice, predstavku grčkom kralju 1897, što je rezultiralo odlučnom reakcijom i represijom Madrida te okupacijom Katalonije do 1901. Kraj 19. stoljeća bilo je doba novoga kulturnog procvata, pokreta *Modernisme*, katalonske inačice secesije. On je bio i katalonistički i ksenofilski, otvoren prema Europi. Osnivaju se glazbena društva *orfeoni* koja promiču klasičnu i katalonsku glazbu među radnicima, te *ateneumi*, znanstvena i literarna društva. Svi oni šire katalonski duh. Zanimljivo je i uključivanje crkve u taj pokret. Crkva je tradicionalno podupirala konzervativni karlistički pokret. Kako je karlizam bio poražen u ratu te je nakon toga prigrlio katalonizam, koji je pak bio svjetovan pokret, tako je i Crkva, podržavajući karlizam, u Kataloniji poprimila pomalo neobičan svjetovni karakter. *Cacho Viu* je to nazvao "prosvijećenim i tolerantnim katoličanstvom... koje nije po karakteru isključivo" (nav. u: Conversi, 2000:27).

U razvoju katalonizma važna je bila 1906. Zbog objave protumilitarističke karikature u časopisu *Cu-cut*, vlasti su zabranile časopis i uhitile urednika. Cijela se Katalonija dignula na noge. Stranke su se ujedinile u koaliciju *Solidaritat Catalana*, koja je sljedeće godine trijumfiralna na lokalnim izborima. Conversi taj događaj karakterizira kao oživotvorenje Andersonove "zamišljene zajednice". Djelatnost *Enrica Prata de la Ribe* (1870-1917) označila je prijelaz iz zagovaranja regionalizma na nacionalizam, premda još uvijek bez spominjanja neovisnosti. U svom *Katekizmu* 1894. on razdvaja Kataloniju kao domovinu Katalonaca i Španjolsku kao državu, a u *La nacionalitat catalana* 1906. još iscrpnije formulira svoju viziju. Osim toga, 1906. osnivaju se Katalonski sveučilišni studiji, a 1907. Institut katalonskih studija

**U građanskom ratu i nakon njega
oko 100.000 ljudi bilo je poslano u
zatvore i radne logore, a oko 150.000
u koncentracijske logore. Poginulo
je od 54.000 do 59.000 Katalonaca,
60.000 postalo je radno nesposobno
zbog ranjavanja, od 60.000 do 70.000
ljudi je emigriralo**

i Nacionalna knjižnica s mrežom knjižnica koje šire katalonsku kulturu. Narednih godina standardizira se i katalonski jezik: pravopisne norme objavljuju se 1913, gramatika 1918, a rječnik 1932. Napokon, 1914. osniva se *Mancomunitat de Catalunya*, administrativna jedinica koja je obuhvaćala cijelu Kataloniju, čime su i katalonske kulturne institucije dobile pokrovitelja i

počele djelovati unutar jednog sustava te, kako bi rekao Gellner, katalonska kultura – koja u to doba ponovno doživljava procvat kroz pokret Noucentisme – postaje "visoka kultura". Tako je na neki način, premda posrijedi nije bila prava državnost, bio zadovoljen i teritorijalni element, te bi se moglo reći da je katalonska nacija stvorena i prema Smithovu i prema Gellnerovu shvaćanju.

Tijekom Prvoga svjetskog rata i u međuratnom razdoblju niz je važnih događaja koji su bitno utjecali na budućnost Katalonije. Navešt ću ih tek ovlašno. Potkraj rata, 1917. godine, Katalonija, u kojoj su bili prisutni prilično jaki anarhisti, iskusila je nasilje, štrajkove, bojkote i terorističke napade. Francesc Macià osniva 1922. Estat Català, prvu katalonsku separatističku stranku. General Primo de Ribera 1923. uvodi diktaturu kojom se zabranjuju katalonska zastava, jezik i institucije i uvodi jedinstveno obrazovanje za Španjolsku, a dvije godine kasnije ukida i Mancomunitat. Katalonska kultura i nacionalni duh pokazali su se otpornima na sve zabrane i pokušaje potiranja, što kroz Katoličku crkvu koja je odoljela pokušaju zabrane katalonskog jezika u liturgiji, što kroz polutajno i neizravno djelovanje drugih kulturnih organizacija. Francesc Macià je iz egzila u Francuskoj pokušao organizirati pohod za oslobađanje Katalonije, ali je uhićen kod granice. To ga je učinilo nacionalnim junakom te Katalonija dobiva i svog Oca – doslovce Djeda (*l'Avi*) – domovine, čime se na neki način simbolično zaokružuje proces stvaranja nacije. U godinama koje su uslijedile, a u kojima je pala diktatura i uspostavljena Druga Republika, Katalonija uspijeva vratiti kulturnu i proširiti političku autonomiju kroz odobreni Statut autonomije. Tako je 1932. osnovan Generalitat (autonomna katalonska vlada) s Maciom kao predsjednikom. I procvat i Republika su okončali svoj kratki vijek u španjolskome građanskom ratu 1936-1939.

Diktatura i jedinstvo

Diktatura španjolskog generalisimusa Francisca Franca (1939-1975) posebno je bila teška u Kataloniji i Baskiji. Režim je *en general*, prema svojem autoritarnom i parafašističkom karakteru, sam po sebi bio nasilan. K tome, zbog načina na koji su frankisti došli na vlast nakon pobjede nad republikancima u španjolskome građanskom ratu – a i Katalonija i Baskija bile su na strani republikanaca – bio je obilježen i mržnjom i osvetom prema poraženoj strani. Te su dvije pokrajine za Franca, kao tvrdokornoga španjolskog unitarista, bile dodatno stigmatizirane kao separatističke zemlje. Katalonija i Baskija tako su dočekale Franca ne samo s tisućama mrtvih i izbjeglih, nego i sa zabranom svojih jezika, kulturnih i političkih institucija. Bez mnogo dvojbi, Francova vladavina u Kataloniji, kao i Baskiji, može se okarakterizirati kao kulturni genocid ili etnocid. O tome svjedoče i sljedeći podaci.

U Kataloniji je od 1939. do 1953. izvršeno 3.385 pogubljenja, a među pogubljenima bio je i predsjednik autonomne vlade Katalonije Lluís Companys. U građanskom ratu i nakon njega oko 100.000 ljudi bilo je poslano u zatvore i radne logore, a oko 150.000 u koncentracijske logore. Poginulo je od 54.000 do 59.000 Katalonaca, 60.000 postalo je radno nesposobno zbog ranjavanja, od 60.000 do 70.000 ljudi je emigriralo, premda neki izvori tvrde da je broj emigranata mnogo veći. Povjesničar

Josep Benet evidentirao je brojne primjere potiranja katalonskog jezika, kulture i identiteta: spaljivanje katalonskih knjiga; zabranu upotrebe katalonskog jezika u školama, crkvama i kinima; demontiranje spomenika i mijenjanje naziva ulica; brisanje katalonskih naziva s javnih mjesta; skidanje postera, plakata i ploča s natpisima na katalonskome; ukidanje nacionalnih simbola, kao što su zastava i himna; ukidanje autonomije Sveučilišta u Barceloni, svih kolegija koji su imali veze s katalonskom kulturom i izgon polovice profesora. Ukinute su i nacionalne kulturne institucije, poput Instituta katalonskih studija. Dodatan udar na katalonski jezik bila je dijalektizacija. S jedne strane, katalonski se pokušavao prikazati kao dijalekt španjolskoga, a s druge se strane potporom nestandardnome katalonskom jeziku i njegovim podvarijantama htjelo razbiti jedinstvo katalonskog jezika i onemogućiti njegov razvoj. Na radnom mjestu katalonski je bio zabranjen kao govorni jezik, službenici su otpušteni ako bi ih se zateklo da govore katalonski, a prokatalonski učitelji otpušteni su ili premješteni u druge krajeve Španjolske, dok su učitelji iz drugih krajeva dovedeni u Kataloniju kako bi se pospješila kastiljanizacija i asimilacija. Ljudi su prestali koristiti katalonski jezik i u privatnom dopisivanju jer je cenzorska služba otvarala privatnu poštu sve do 1948. U prvim godinama diktature ljudi su optuženi za separatizam samo zato što su govorili katalonskim. Za to su kažnjavani novčano, gubitkom posla, izgonom, pa čak i zatvorom (v. Mir i Curcò, 2008; Pujol i Casademont, 2009; Harrison, 2009).

Diktatura se posebno okomila na katalonski jezik i kulturu. Kako je bilo i očekivano, ono što se najviše napada i pokušava zatrti, biva na drugoj strani doživljeno kao ono najvrednije što treba braniti. Tako je reakcija Katalonaca bila obrana upravo jezika i kulture. Dok su nacionalni jezik i kultura bili službeno zabranjeni i gušeni, Katalonci su pružali tihi otpor režimu govoreći i njegujući svoj jezik. Tako su Estudis Universitaris Catalans djelovali potajno od 1942. Čim je pritisak diktature na jezik popustio, katalonski jezik i kultura dobili su novi zamah, ali ne uz potporu države, odnosno autonomne katalonske vlade Generalitata, nego privatnih pokrovitelja. Ponovno počinje djelomice raditi Institut d'Estudis Catalans, premda je rad ometao režim. Počinju se tiskati knjige na katalonskom, osniva se društvo Omnium cultural koje promiče katalonsku kulturu, rađa se pjevački pokret Nova Canço (Nova pjesma) koji budi nacionalnu svijest u masama. Godine 1963. prikupljaju se potpisi na peticiju za uvođenje katalonskog jezika u škole, što je 1970. preraslo u kampanju Katalonski u škole. U proslavi stote obljetnice rođenja tvorca katalonskog pravopisa Pompeu Fabre 1968. sudjeluje praktično cijeli narod. Već 1969. izlazi iz tiska prvi svezak *Velike katalonske enciklopedije*. Počinje i političko organiziranje. Na inicijativu komunista 1970. oporba se okupila u koaliciju Assamblea de Catalunya koja je uključivala socijaliste, socijaldemokrate, nacionaliste, lijeve nacionaliste, katolike, liberalne i druge, praktično sve političke struje u društvu, tražeći slobodu izražavanja i udruživanja, amnestiju za političke zatvorenike i povratak autonomije iz 1932.

Spomenuto je kako je Katolička crkva u Kataloniji postala gotovo sekularna, prosvijećena i tolerantna. U Kataloniji se dogodio još jedan neobičan fenomen za to doba: komunisti su

"Katalonsko pitanje" danas

Katalonski parlament je 23. siječnja 2013. s 85 glasova za, 41 protiv i dva suzdržana usvojio Deklaraciju o suverenosti, koju je 8. svibnja 2013. Ustavni sud Španjolske suspendirao na pet mjeseci. To je presedan u povijesti demokratske Španjolske, jer je prvi put Ustavni sud suspendirao deklaraciju nekoga španjolskog regionalnog parlamenta. Istoga dana, 8. svibnja 2013, katalonski parlament osnovao je Povjerenstvo o pravu na samoodređenje. Dva mjeseca prije, 13. ožujka 2013, katalonski parlament je sa 104 glasa donio odluku kojom ovlašćuje Vladu Generaliteta Katalonije da počne dijalog sa španjolskom Vladom o "izjašnjavaњу o samoodređenju" (consulta de autodeterminación). Katalonska vlada posljednjih je mjeseci počela osnivati nove (državne) institucije, kao što je Vijeće za javnu diplomaciju Katalonije.

postupno odbacivali ateizam i prihvaćali nacionalizam (Conversi, 2000:131). Otpor diktaturi i obrana nacionalnog jezika i kulture tako su postigli gotovo nemoguće: ujedinili su cijelu Kataloniju i uspjeli premostiti uobičajene ideološke razlike i rascjepe. Kako je Conversi primijetio, Katalonci su toliko vjerovali u svoju "visoku" kulturu i njezin opstanak da im prvi cilj nije nužno bila posebna država nego su se zadovoljavali autonomijom unutar koje bi očuvali svoj jezik i kulturu. To je njihove zahtjeve španjolskoj državi kasnije učinilo prihvatljivijima i fleksibilnijima nego što je to bio slučaj sa Baskima, jer su svoj cilj mogli ostvariti ne ugrožavajući jedinstvo Španjolske.

Ponovno autonomija

Franco je umro 20. studenog 1975, a dva dana kasnije ustoličen je španjolski kralj, unuk posljednjeg španjolskog kralja, Juan Carlos I. Time počinje razdoblje španjolske *tranzicije*. Premda je Franco planirao da će Juan Carlos nastaviti njegovim stopama, kralj je ubrzo iznevjerio nade frankista i počeo reforme koje će dovesti ne samo do demokracije nego gotovo i do federalizacije Španjolske, dakle do svega onoga protiv čega se Franco borio. Kralj je najprije predložio Zakon o političkoj reformi koji je prihvatilo 69 posto Katalonaca. Time je Katalonija prihvatila predloženi novi okvir španjolske države i monarhije, ne dovodeći u pitanje ostanak u Španjolskoj. No istodobno su mase tražile da se Kataloniji vrati autonomija iz doba Republike. Pod pritiskom milijuna ljudi koji su izašli na ulice Barcelone u povodu katalonskoga nacionalnog praznika *Diada* 11. rujna 1977, španjolska vlada obnavlja dva tjedna nakon toga katalonsku autonomnu vladu *Generalitat* i poziva njezina predsjednika iz egzila da preuzme dužnost. Prve izbore u Kataloniji 1977. dobivaju socijalisti (PSOE) i komunisti.

Novim Ustavom 1978. uvedeni su neki federalistički elementi u politički sustav zemlje. Riječ je o autonomnim zajednicama (comunidades autónomas ili, skraćeno, autonomías) kojima se priznaju povijesne nacionalnosti (nacionalidades históricas), kao i njihovi nacionalni jezici koji se nazivaju drugim španjolskim jezicima. Važno je uočiti jezično-pravne finese. Španjolska je definirana kao nacija, a Katalonci, Baski, Galicijanci i drugi kao nacionalnosti. Jednako je tako kastiljanski španjolski definiran kao državni jezik u cijeloj zemlji te je svaki državljanin obavezan govoriti njime, dok je korištenje ostalih jezika samo pravo, ali ne i obveza stanovnika autonomnih zajednica. Tako je na neki način – premda su svi jezici uzdignuti na razinu jezika "visoke"

kulture, jer su se počeli masovno podučavati u školama i koristiti u javnim medijima – španjolski ostao povlašten kao prvi jezik (jezik "imperija"), a ostali jezici i nacionalnosti postali su jezici drugog reda jer ih ne moraju učiti oni koji to ne žele čak ni u lokalnim zajednicama. Nadalje, čl. 145. Ustava strogo zabranjuje udruživanje autonomnih zajednica, čime je u začetku zatrt pan-katalonizam koji bi tražio ujedinjenje Katalonije s Valencijom i Balearima te stvaranje Velike Katalonije. No ipak je "odškrinut prozor mogućnosti" panbaskizmu, to jest mogućnosti priključenja Navarre Baskiji (autonomnoj zajednici Pais Vasco/Euskadi), što nije odveć izgledno s obzirom na rascjep u samoj Navarri i podvojen odnos prema baskijstvu i baskijskom nacionalizmu. Statut o autonomije podržalo je 88 posto od 66 posto birača koji su izašli na referendum u Kataloniji. Time nije prihvaćena samo katalonska i autonomija, nego i novo ustrojstvo Španjolske, odnosno sama Španjolska. Katalonija je dobila svoju vladu (Generalitat) i parlament, te jezik koji je definiran kao *llengua propia* (vlastiti jezik), a koji dijeli službeni status sa španjolskim. Katalonija još uvijek, ali s puno povoljnijim pravnim statusom i autoritetom, brani svoj jezik i kulturu od pokušaja majorizacije španjolskog, a time i autonomiju od pokušaja centralizacije. Nakon pokušaja napada na katalonski jezik u ožujku 1981. anonimnim manifestom skupine sociologa koji su tvrdili da su *catellanohablantes* (govornici kastiljanskoga) diskriminirani u odnosu prema govornicima katalonskog u Kataloniji, cijela se Katalonija dignula na noge. Poziv u obranu katalonskog jezika, kulture i nacije u pet dana potpisalo je 1.300 institucija. Vođe Poziva su tako okupili pokret koji je postao politički i separatistički, čime je jedinstvo Španjolske postalo ugroženo, te je Madrid morao Kataloniji dati ustupke. Pitanje jezične normalizacije još je uvijek jedno od važnih političkih pitanja. Premda u Kataloniji postoji širok raspon političkih opcija, sve su uglavnom složne u obrani katalonskog jezika, kulture i identiteta. Tako je bilo u cijelom 20. stoljeću te je stoga Katalonija postigla najviše što je mogla u danim uvjetima: *Mancomunitat* 1914-1925, autonomiju u Drugoj Republici 1932-1936, a prva je dobila i političku autonomiju nakon smrti Franca.

Jezični sukob

Katalonski jezik standardiziran je početkom 20. stoljeća, a doživio je procvat i masovnu uporabu u javnim institucijama i školama još za *Mancomunitata* 1914-1925. i Druge Republike 1932-1936. Njime je govorila ili ga je makar razumjela većina Katalonaca, a lako se mogao naučiti i bez sustavnog učenja u školi, budući da je vrlo blizak kastiljanskome španjolskom. Jednako su ga lako mogli naučiti i useljenici iz drugih krajeva Španjolske. Godine 1987. razumjelo ga je 90 posto stanovnika Katalonije, a govorilo oko 60 posto, dok je danas taj postotak znatno veći jer su generacije napokon učile katalonski u školi i bile mu mnogo izloženije u svakodnevnom životu. Prema posljednjima službenim podacima iz ožujka 2013, katalonski je 2007. razumjelo 93,8 posto, govorilo 75 posto i pisalo 55 posto stanovnika Katalonije.¹

Katalonski jezik ima bogatu tradiciju koja potječe još od srednjega vijeka, a u doba Kraljevstva Aragon nastala je bogata književnost i razvilo se izdavaštvo na tom jeziku, te je od 16.

Tablica: Rezultati izbora za parlament Katalonije 2012.

	Broj glasova	Postotak glasova	Broj mandata
Konvergenција i unija	1.116.253	30,70	50
Socijalistička stranka Katalonije	524.707	14,43	20
Republikanska ljevica Katalonije	498.124	13,70	21
Narodna stranka Katalonije	471.681	12,97	19
Inicijativa za Kataloniju – Zeleni	359.705	9,89	13
Građani – Stranka građanstva	275.007	7,56	9
Kandidati narodnog jedinstva	126.435	3,47	3
Ostali	210.354	5,79	0
Prazni listići	52.898	1,46	
Ukupno	3.635.170	100,00	135
Nevažeći listići	33.140	0,90	
Izlaznost	3.668.310	67,76	
Registrirani birači	5.413.868	100,00	

Izvor: Ministarstvo uprave i javne administracije Katalonije (<http://www20.gencat.cat/portal/site/governacio>; pristupljeno 20. lipnja 2013).

do 19. stoljeća tiskano više tisuća knjiga na katalonskome. Za razliku od Baskije, gdje postoji tipičan slučaj diglosije, jezično stanje u Kataloniji prije bi se moglo opisati kao "jezični sukob", nestabilno stanje u kojemu se dva jezika "visoke" kulture natječu za primat. Ishod tog sukoba može biti nestanak slabijeg jezika ili potpuna jezična normalizacija (Conversi, 1985), koja je bila cilj katalonskih nacionalista te političkih i kulturnih institucija od početka 19. stoljeća do danas. Bila je to i "ideologija" nacionalista u razdobljima potlačenosti i diktature, ali javna politika autonomne vlade u doba *Mancomunitata*, Druge Republike i demokratske tranzicije, kao što je to i danas (v. Wright, 1998).

Enric Prat de la Riba, jedan od ideologa katalonskog nacionalizma, rekao je da je "jezik najsavršenija manifestacija nacionalnog duha i najjače oruđe za nacionalizaciju i stoga za opstanak nacionalnosti" (nav. u: Conversi, 2000:170). Ferrater i Mora rekao je da se "katalonski duh potpuno može izraziti samo posredstvom njegova jezika... Ako se on povuče, katalonski duh se gubi... Katalonac prestaje biti Katalonac..." (nav. u: Conversi, 2000:171). Rovira i Virgili ustvrdio je da je jezik najjači i najpresudniji element koji čini neku naciju. Jordi Pujol, dugogodišnji predsjednik katalonske autonomne vlade Generalitata, tvrdio je da se kroz jezik prepoznaje napredak u odnosima s Madridom. Jednako je i danas, jer jezik i pitanje jezične normalizacije imaju središnje mjesto u raspravama o položaju Katalonije u Španjolskoj. Zaista, Katalonci su posebno osjetljivi na to pitanje, pa im je bilo posebno važno što je kralj Juan Carlos za vrijeme posjeta Kataloniji govorio na katalonskom. Pujol je pohvalio kralja što je prigodom posjeta japanskog cara govorio katalonskim; štoviše, bio je prvi šef države koji je stoljećima progovorio na katalonskom (nav. u: Conversi, 2000:171-172).

Novi Katalonci

Zemljopisni položaj pomorske i trgovačke nacije na Sredozemlju i povijest katalonskog "carstva" u srednjem vijeku broj 15 - rujan 2013.

– najprije Grofovije Barcelone, a potom Kraljevstva Aragon koje je obuhvaćalo Aragon, Rousillon u današnjoj Francuskoj, Valenciju, Baleare, Sardiniju, a jedno vrijeme i dio Peloponeza i Atenu u Grčkoj – te time i otvorenost prema vanjskom svijetu, drugim jezicima, običajima, kulturama, narodima i rasama stvorili su od Katalonije otvorenu naciju spremnu prihvatiti i integrirati strance. Sami su Katalonci svoju zemlju nazivali *terra de pas*, zemlja prolaza. Kataloniju bismo mogli i nazvati *pomorskim društvom*, koje je bilo nalik na stara društva Feničana, Kartažana ili Venecijanaca, kako je to definirao Lenski (nav. u: Conversi, 2000:190). Početkom 20. stoljeća Katalonija doživljava znatnije valove imigracije. Oko 14 posto stanovnika 1920. bili su imigranti, useljenici rođeni izvan Katalonije, da bi 1930. činili 19,6 posto, a 1970. čak 37,7 posto stanovnika. Imigranti su k tome imali viši prirodni prirast te je, primjerice, 1965. imigracija pridonijela rastu stanovništva čak 65 posto, dok je prirodni prirast bio samo 35 posto. Tako su imigranti i njihova djeca bili brojniji od domaćeg stanovništva.

Iako je i Katalonija imala svoje rasističke ideologe, kao što je bio Pompeu Gener (1848-1920), rasna definicija nacije nije nikad uhvatila korijena. Katalonci nisu nikad osjećali ugrozu od imigranata, nego od centralizma Madrida, jer su uvijek vjerovali u snagu svoga nacionalnog identiteta i kulture koja je mogla apsorbirati i asimilirati odnosno integrirati imigrante. Mnogo je značajniji bio integracionistički trend, čiji je najistaknutiji predstavnik, a kasnije i dugogodišnji premijer katalonske vlade *Generalitata*, bio Jordi Pujol. Svjestan problema imigracije, vidio je rješenje u jezičnoj integraciji. "Naš je temeljni cilj izgraditi zajednicu za sve Katalonce. I dodao bih da pod Kataloncima mislim na sve koji žive i rade u Kataloniji i kojima je Katalonija dom i zemlja... Jezik je ključan čimbenik integracije. Čovjek koji govori katalonski, već je Katalonac u srcu" (nav. u: Conversi, 2000:195). Zaista, Conversi primjerima pokazuje da su Katalonci i u stvarnosti uključivi: čim netko nauči katalonski, oni ga od školskog uzrasta prihvaćaju kao "svoga". To je ključ uspjeha

svake integracije, jer je Pujol prihvatio načelo *ius soli*, odnosno model "zapadnoga" građansko-teritorijalnog nacionalizma, koji je asimilacijski, ali i integracijski. Naravno, kada je to izrekao 1966. u doba Frankove diktature i centralizma, to su bile vrlo smjele riječi, ali je dugoročno Pujolova vizija bila je presudna za Kataloniju. Integraciji imigranata svakako je pridonijela bliskost katalonskoga španjolskom, ali i spremnost imigranata da ga nauče, djelomice i zbog njegova visokog *lingvističkog ugleda*. Kako se jezik povezuje s narodom, a Katalonce su radnici imigranti povezivali sa srednjim i višim slojem, to su i katalonski jezik i narod bili povezani s "višim" statusom odnosno ugledom te su bili privlačni za učenje i prihvaćanje. Katalonski nacionalizam je, dakle, svojevrsan spoj etničkoga i građanskog nacionalizma: on je etnički, ekskluzivan i separatistički u odnosu prema središnjoj španjolskoj državi, a građanski, inkluzivan i integrativan unutar vlastite zajednice. Ako se pak prihvati Linzov (1985) stav da je jezik primordijalan element nacije, onda je i katalonski nacionalizam koji se temelji na jeziku primordijalan.

Bilješka

- 1 Službene stranice katalonske vlade Generalitata, dostupno na: <http://www.idescat.cat/dequavi/?TC=444&V0=15&V1=1&lang=es>

Literatura

- Baffery, H., Marcel, E. (2011). *Historical Dictionary of the Catalans*. Lanham: Scarecrow Press.
- Balcells, A. (2013): Catalanism and national emancipation movements in the rest Europe between 1885 and 1939. *Catalan Historical Review*. (6) 6:85-104.
- Conversi, D. (2000). *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*. Reno: University of Nevada Press.
- Harris, J. (2009). Early Francoism and Economic Paralysis in Catalonia, 1939-1951. *European History Quarterly*. (39) 2:197-216.
- Mir i Curcó, C. (2008). The Francoist Repression in the Catalan Countries. *Catalan Historical Review*.1:133-147.
- Pujol i Casademont, E. (2009). The great exodus of 1939 and other exiles of the 20th century. *Catalan Historical Review*. (2) 2:111-122.
- Statute of Autonomy of Catalonia* (2006). <http://www.gencat.cat/generalitet/eng/estatut>
- The Spanish Constitution* (1978). *Spain_Const_1978_eng.pdf*
- Wright, S. (1998). Catalonia: The Geographical and Historical Context of the Language Question. *Current Issue in Language and Society*. (5) 3:181-189. ■